

Program etické výchovy pro 2. stupeň ZŠ „Já, člověk“

4

Kapitola

Očekávané výstupy v programu „Já, člověk“

Konkretizace očekávaných výstupů v předmětu etická výchova

Očekávané výstupy jsou v rámci předmětu etická výchova v dokumentu RVP ZV postihnuty poměrně obecně; často jednomu tématu odpovídá pouze jeden očekávaný výstup. Jelikož v českých školách doposud nepůsobí učitelé s aprobační etická výchova (vyjma absolventů teologických fakult), lze v tomto období tvrdit, že za předmět zodpovídají nekvalifikovaní učitelé, považujeme proto za přínosné očekávané výstupy detailněji rozpracovat. Inspirovali jsme se postupem Výzkumného ústavu pedagogického, který řešil v nedávné minulosti podobný problém: obecně definované očekávané výstupy u průřezových témat. Markéta Pastorová vedla tým odborníků, kteří v jednotném stylu rozpracovali jednotlivá průřezová témata do tzv. **doporučených očekávaných výstupů**. Jejich účelem je „pomoci učitelům konkretizovat jak vědomosti a dovednosti, tak i postoje a hodnoty, které si mají žáci prostřednictvím dílčích témat a činností osvojovat“.¹

Respektujeme nově zavedený termín **doporučené očekávané výstupy** a v rámci jeho obsahového významu jsme se pokusili přiblížit či **konkretizovat obecně stanovené očekávané výstupy** vybraných témat EtV.

¹ *Doporučené očekávané výstupy: Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách.* Markéta Pastorová. Praha: VÚP, 2011. s. 6. ISBN 978-80-87000-76-2.

	Učivo (RVP)	Očekávané výstupy (RVP)	Doporučené očekávané výstupy						
Mezilidské vztahy a komunikace.	otevřená komunikace – úrovně komunikace, zásady verbální komunikace, komunikační chyby, dialog, komunikace ve ztížených podmínkách	komunikuje otevřeně, pravdivě, s porozuměním pro potřeby druhých a přiměřeně situaci	1.1 neverbálně se domluví s ostatními členy třídy	1.6 uvědomuje si různé možnosti vyjadřování (základní komunikační kódy)	1.6 interpretuje neverbální sdělení	1.6 uvědomuje si obsahy, které lze jednotlivými kódy vyjadřovat	1.7 identifikuje základní chyby v komunikaci	1.7 pozná, co se děje s informací, která je zprostředkována několika lidmi po sobě	1.7 stanoví pravidla pro kvalitní komunikaci
			2.4 uvědomí si pozitivní i negativní sílu slova	2.4 přemýšlí o nejoblíbenějších slovech	2.4 uvědomí si slova, která přinášejí potěšení i ta, která zraňují				
	aktivní naslouchání – cíle, výhody, zásady, způsob a nácvik aktivního naslouchání		1.8 uvědomuje si důležitost pozorného vnímání při výměně informací	1.8 prožije pocity člověka, který druhému nenaslouchá	1.8 porozumí pojmu aktivní naslouchání	1.9 vnímá předměty sluchem/hmatem	1.9 verbalizuje slyšené	1.9 osvojí si techniku aktivního naslouchání	
		aplikuje postoje a způsobilosti, které rozvíjejí mezilidské vztahy	1.1 vzájemně se seznámí s ostatními spolužáky i s vyučujícími	1.1 získá o svých spolužácích nové informace	1.3 uvědomuje si důležitost aktu poděkování	1.3 reflektuje svůj postoj k tomuto aktu	1.4 uvažuje o pojmu slušné chování	1.4 jmenuje některá pravidla slušného chování	1.4 rozliší postavení osob v rámci společenského významu
			1.4 vyhledá informace ke jménu Jiří Stanislav Guth-Jarkovský	1.5 uvažuje o původu pozdravu podání ruky	1.5 odvodí pravidla pro podání ruky	1.5 nacvičí způsob podání ruky (pevný stisk a délka potřesení ruky)	1.10 uvědomí si několik úhlů pohledu na jednu věc		
Pozitivní hodnocení sebe	jedinečnost a identita člověka – rozvoj sebevědomí, hodnotová orientace, rozvoj sebeovládání a morálního úsudku, selfmanagement, úvahy nad mravními zásadami, radost a optimizmus v životě	objevuje vlastní jedinečnost a identitu a vytváří si zdravé sebevědomí	2.1 uvědomuje si sebe samého/samou, smysl svého života	2.1 přemýšlí o svých vlastnostech	2.2 uvědomuje si svou identitu, své charakterové vlastnosti	2.3 uvědomí si hodnotu poznání sebe sama	2.3 utváří pozitivní sebehodnocení; uvědomí své schopnosti, své silné stránky	2.6 hodnotí své dílo i dílo spolužáků	2.8 uvažuje o svých silných i slabých stránkách
Pozitivní hodnocení druhých.			2.2 pozná další vlastnosti svých spolužáků	2.3 umí ocenit druhé, pozitivně je hodnotí v běžných podmínkách	2.5 uvědomí si, jak působí na člověka vyřčení soudu (přidělení nálepky)	2.5 přemýšlí o procesu hodnocení	2.5 k hodnocení využívá popisný jazyk	2.6 analyzuje způsob hodnocení člověka v určité situaci	2.6 porozumí hodnocení prostřednictvím sady kritérií
			2.6 stanovuje pro dané hodnocení vhodná kritéria	2.7 přemýšlí o pozitivních vlastnostech svých spolužáků	2.8 hodnotí své spolužáky a naopak získá hodnocení od nich	2.8 vyjádří uznání svým spolužákům	3.3 pozitivně hodnotí činnost druhého		
Kreativita a iniciativa. Řešení problémů a úkolů. Přijetí vlastního a společného rozhodnutí.	iniciativa a tvořivost – renatalizace, nácvik tvořivosti, prosociální aspekt iniciativy a tvořivosti ve školním prostředí a v rodině	se rozhoduje uvážlivě a vhodně v každodenních situacích a nevyhýbá se řešení osobních problémů	3.1 porozumí obsahu pojmu tvořivost	3.1,2,3 řeší kreativní úkoly	3.1 uvažuje o přínosech kreativního přístupu k denním situacím	3.2 rozhoduje se uvážlivě a vhodně v každodenních situacích dle nepsaných pravidel	3.3 uvědomí si hodnotu vlastnoručně vyrobeného dárku, její originalitu	3.4 na základě příběhu si uvědomí, že neobvyklé využití předmětu (improvizace) může zachránit i lidský život	3.4 hledá neobvyklé využití předmětu, který má primárně svou danou funkci

Kreativita a iniciativa. Řešení problémů a úkolů. Přijetí vlastního a společného rozhodnutí.	iniciativa a tvořivost – renatalizace, nácvik tvořivosti, prosociální aspekt iniciativy a tvořivosti ve školním prostředí a v rodině, psychická a fyzická pomoc, ochota ke spolupráci, přátelství	se rozhoduje uvážlivě a vhodně v každodenních situacích a nevyhýbá se řešení osobních problémů	3.4,5 rozvíjí své kreativní myšlení	3.6 uvědomí si vlastní svobodu rozhodování, právo volby	3.6 nahlídne na život (všední den) jako na řetězec rozhodnutí	3.7 uvědomí si důležitost a podstatu kladení si vlastních přiměřeně náročných cílů	3.7 rozlišuje přání (sny) a reálné cíle	3.7 stanoví si konkrétní, reálné cíle	6.7 o chování druhého člověka usuzuje nejen pohledem svým, ale snaží se na motivy chování podívat i „jeho očima“
	iniciativa ve ztížených podmínkách – pozitivní formulace problému, pomoc anonymnímu člověku, veřejná osobní angažovanost		3.8 zváží, nakolik je ochoten vzdát se svého jmění (např. kapesného) a poskytnout pomoc anonymnímu člověku	3.8 podílí se na společném rozhodnutí třídy	5.2 analyzuje konflikt naznačený prostřednictvím příběhu	5.4 anonymně požádá o pomoc	5.4 nabídne pomoc (bude-li to v jeho silách) anonymnímu člověku	5.4 blíže pozná spolužáka, kterého zná jen z pozdálí	5.6 řeší úkol bez možnosti využití zraku/sluchu; 5.7 procvičí dovednost orientovat se v osobních věcech bez využití zraku
			3.2 uvažuje o podstatě nepsaných pravidel, o otázce jejich respektování	3.6 formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory; naslouchá promluvám druhých lidí, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje					
Komunikace citů.			4.1 přemýšlí, k „čemu“ slouží člověku jeho emoce; uvažuje o jejich funkci	4.1 zvažuje situace, ve kterých se rozhoduje spíše pomocí citu, a naopak které raději rozumově zdůvodňuje	4.1 uvědomuje si „emoční náboj“ různých slov a situací	4.2 uvědomí si prožívanou emoci a pojmenuje ji	4.2 popíše projevy emocí	4.2 přemýšlí, zda se pozitivní a negativní emoce projevují různě nebo mají podobné fyziologické působení	4.3 ověří, zda v dané situaci uvažuje optimistickým či pesimistickým směrem
			4.3 vymezi rozdíl mezi optimistickým a pesimistickým smýšlením, porovnává výhody a nevýhody obou stylů	4.4 uvědomí si pozitivní účinky smíchu	4.4 zasměje se	4.4 jmenuje nebezpečné podoby humoru	4.4 objeví několik nových způsobů smíchu	4.5 přemýšlí o příčinách negativních emocí	4.5 uvědomí si svůj hněv i způsob, jak se hněvu „zbavuje“
			4.5 zahraje si se spolužáky hru na postřeh; analyzuje chování spoluhráčů z hlediska prožitku jejich emocí	4.5 uvažuje o významu odpuštění (pro obě strany: pro toho, kdo ublížil, i komu bylo ublíženo)	4.6 přemýšlí o způsobech rozhodování člověka s „horkou“ hlavou	4.6 bude seznámen se způsobem řešení situace ve chvíli, kdy je člověk ovlivněn emocemi	4.6 otestuje svou dovednost ovládat sebe sama	4.7 analyzuje různé způsoby řešení konfliktu	4.7 řeší konflikt zájmů
Interpersonální a sociální empatie.		analyzuje a aplikuje empatii v kolektivu	2.7 zvažuje, nakolik by měl člověk myslet na druhé a nakolik sledovat vlastní prospěch	5.1 seznámí se s významem slova empatie	5.1 hodnotí (ne)správnost tvrzení o empatii	5.2,3 vyhodnotí, zda se ve filmové ukázce vcítí jedna žena do prožívání druhé	5.2 rozvíjí své smyslové vnímání (hmat, sluch, zrak)	5.3 rozliší mezi vcítěním se do pocitů druhého a soucitem s druhým	5.4 uvědomí si, jak mylné může být povrchní vnímání druhého

Interpersonální a sociální empatie.		analyzuje a aplikuje empatii v kolektivu	5.5 přemýšlí o vhodné pomoci handicapovanému člověku	5.7 porovná své představy o životě handicapovaných se skutečností	5.7 zjistí, ve které situaci a jak může efektivně pomoci nevidomému člověku	5.8 uvažuje o důsledcích sobectví	5.8 pokusí se vcítit do jednoho ze členů pedagogického sboru		
Asertivita. Zvládnutí agresivity a soutěživosti. Sebeovládání. Řešení konfliktů.	asertivní chování – přijatelný kompromis, konstruktivní kritika, přijetí pochvaly, požádání o laskavost, stížnost, otázka po důvodu, realizace svých práv, řešení konfliktu	nahrazuje agresivní a pasivní chování asertivním, neagresivním způsobem obhajuje svá práva	6.1 analyzuje chování postav v dané konfliktní situaci	6.1 rozliší agresivní a pasivní styl jednání	6.1 hledá příčiny konkrétní konfliktní situace, na základě kterých navrhne, jak by se dalo dané situaci zabránit	6.2 seznámí se s principy asertivního jednání	6.2 rozliší mezi agresivním, pasivním a asertivním způsobem jednání	6.2 analyzuje své způsoby jednání prostřednictvím elementárního testu asertivního chování	6.3 seznámí se s asertivními právy, porozumí jim
			6.3 přemýšlí o povinnostech, které pro něj vyplývají z asertivních práv	6.6 porozumí pojmu kompromis	6.6 přemýšlí, jaká pozitiva ale i negativa může přinést dosahování kompromisu	6.7 řeší konfliktní situaci; hledá cestu/možnosti pro dosažení kompromisu	6.8 uvažuje o významu konstruktivní kritiky	6.8 odvodí základní pravidla pro vhodnou formu kritiky	6.9 analyzuje příběh; pasivní jednání nahradí asertivním
	obrana před manipulací - asertivní techniky – manipulace, vysvětlení a nácvik jednotlivých asertivních technik		6.1 charakterizuje agresivní a pasivní jednání	6.4 seznámí se s asertivní technikou prosazení oprávněného požadavku	6.4 na základě ukázky vyvodí pravidla uplatnění této techniky	6.4 zvažuje aplikaci této techniky v jednotlivých situacích	6.5 seznámí se s asertivní technikou neustálého odmítání	6.5 porovná tuto techniku s technikou prosazení oprávněného požadavku, vyvodí rozdíl	6.5 uplatňuje tzv. asertivní obligaci – doplnění asertivních technik o závazek, ve kterém sděluje vlastní pocity
			6.7 hodnotí oprávněnost požadavku	6.8 na neoprávněnou kritiku reaguje správně zvolenou asertivní technikou (otevřené dveře či dotazování na negativa)	6.9 spojuje asertivní techniky s vlídností	6.9 připomene si tzv. měkké asertivní techniky			
	fair play – zdravá soutěživost, dodržování pravidel hry, asertivita a prosociálnost v soutěživých situacích, prosociálnost a sport								
Důstojnost	úcta k lidské osobě – lidská práva, zdroje lidských práv, svoboda, rovnost, potenciality člověka, pozitivní hodnocení druhých v obtížných situacích, občanská zralost	respektuje velikost a důstojnost lidské osoby,	7.3 porozumí obsahu lidských práv definovaných ve Všeobecné deklaraci	7.3 uvede příklady porušování lidských práv	7.3 seznámí se s organizacemi podporující lidská práva, které působí v ČR	7.3 vyhledá informace o jedné z osobností, které se zasadily významnou měrou o dodržování lidských práv	7.3 na demonstrování situaci odhalí upírání lidských práv	7.4 uvažuje o své budoucí kariéře, zaměstnání	7.4 stanoví si cíle, které povedou k budoucí profesi

Důstojnost lidské osoby	úcta k lidské osobě – lidská práva, zdroje lidských práv, svoboda, rovnost, potenciality člověka, pozitivní hodnocení druhých v obtížných situacích, občanská zralost	respektuje velikost a důstojnost lidské osoby,	7.8 uvažuje, nakolik se cítí ve svém životě svobodný a kdo/co mu tuto svobodu dává	7.8 uvědomí si svobodu jednak jako absenci překážek; jednak jako možnost volby a dále jako hru s konkrétními pravidly, resp. „mantinely“, které platí pro všechny její účastníky a lze na ně spoléhat	5.5 přemýšlí o významu slova jiné, o lidech a věcech, které považuje za „jiné“	5.5 seznámí se s životním příběhem příslušníka minority	5.5 reflektuje problémy příslušníka minority	5.5 analyzuje svůj přístup k menšinové společnosti	
			7.5 přemýšlí, jak nakládá se svým časem, zda ho využívá efektivně	7.5 zvažuje, nakolik pokrok (nové technologie) šetří či naopak ubírá člověku čas	7.6 uvažuje o hodnotách, na nichž je založeno přátelství	7.6 přemýšlí o okruhu svých přátel	7.6 napíše vzkaz člověku, kterého považuje za přítele	7.7 reflektuje svůj vděk nejen za přátele a věci	5.5 reflektuje svůj postoj k handicapovaným lidem
Prosociální chování v osobních vztazích. Pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství.		spolupracuje i v obtížných sociálních situacích	5.1 uvažuje o nepříjemných situacích, které se odehrávají v kolektivu třídy	5.1 uzavře dohodu se třídou					
		je vnímavý k sociálním problémům, v kontextu své situace a svých možností přispívá k jejich řešení	3.8 zváží, nakolik je ochoten vzdát se svého jmění (např. kapesného) a poskytnout pomoc anonymnímu člověku						
Prosociální chování ve veřejném životě. Solidarita a sociální problémy.	uplatnění komplexní prosociálnosti – bída světa, informovanost o situaci zemí třetího světa, vztah k menšinám, využití prosociálnosti v multikulturní společnosti, pozitivní vztah k diverzitám		3.8 uvědomí si kauzalitu mezi problémy rozvojových zemí a postoji vyspělého světa						
APLIKAČNÍ TÉMATA	etické hodnoty – zdroje etiky, osobní odpovědnost, smysl života, aplikace mravních zásad a hodnot, ctnosti, svědomí a jeho rozvoj	analyzuje etické aspekty různých životních situací	1.2 přemýšlí o smysluplném životě	1.10 uvědomí si, že pravda nemusí mít jedinou podobu	7.1 rozliší obsahy pojmů „život“ a „živé“, řadí je ve svém hodnotovém žebříčku	7.1 uvažuje o kauzalitě života a smrti	7.2 porozumí obsahu Zlatého pravidla	7.2 uvažuje o pozitivní a negativní verzi Zlatého pravidla; volí tu podle něj příznačnější pro život člověka	
	sexuální zdraví – zodpovědný vztah k sexualitě, mládí – příprava na lásku, sexuální identita, nezralé rodičovství								

APLIKAČNÍ TÉMATA	rodina – poznání vlastní rodiny a jejích pravidel, práva a povinnosti v rodině, role v rodině, formulace nevyslovených pravidel a očekávání, hodnota rodiny, zlepšení atmosféry v rodině, komunikace v rodině, úcta k členům rodiny, úcta ke stáří	7.5 uvažuje, kolik vlastního času věnuje svým blízkým	5.8 vyjádří úctu svým rodičům					
	duchovní rozměr člověka – obrana proti sektám, tolerance k lidem s jiným světovým názorem, informace o různých světových názorech	7.1 získá informace o různých světových názorech						
	ekonomické hodnoty – rozumné nakládání s penězi, zájem o otázky národního hospodářství, vztah mezi ekonomikou a etikou, rozvíjení ekonomických činností – šetrnost, podnikavost	7.4 zvažuje dopady lehce nabytých peněz	7.4 přemýšlí o postavení práce ve svém hodnotovém žebříčku	7.7 uvědomí si své bohatství				
	ochrana přírody a životního prostředí – úcta k životu ve všech jeho formách, citový vztah člověka k přírodě, vnímání krásy a mnohotvárnosti přírody, zodpovědnost za životní prostředí	3.5 vést k úctě k životu ve všech jeho formách	3.5 vnímá krásu a mnohotvárnost přírody					